

Hodnocení magisterské práce Bc. Marka Bílého „Obrat k jazyku ve francouzské filosofii“, FF UHK, 2014, 99 str.

Práce si klade za cíl ukázat, že nejen analytická, ale i francouzská filosofie ve 20. stol. vykonala jistý „obrat k jazyku“, jehož specifičnost hodlá autor v předkládané práci předestřít. Nejprve přitom ukazuje, že důraz na jazyk není specifický pro francouzskou filosofii jako celek, ale zejména pro tu její část, která navazuje na Saussura, přičemž shledává jistou dělicí linii mezi touto jazykově orientovanou částí francouzské filosofie 20. stol, kam patří Lévi-Strauss, Lacan, Barthes, Foucault či Derrida, a fenomenologicky orientovanou francouzskou filosofií, kam spadá Sartre a Merleau-Ponty. Vzhledem k tomuto východisku je možné formulovat dvě výhrady: za první pouze rekapituluje (bez přihlídnutí k primárním pramenům) myšlenky V. Descomba z díla *Stejně a jiné*, přičemž některé povážlivě zjednodušuje; za druhé nereflektuje ambivalentní postavení Merleau-Pontyho, který se se Saussurem a se specifickou podmíněností jazyka myšlením (i z dědictví převzatých a sedimentovaných významů) vyrovnával v mnoha ústředních částech svého díla. Právě proto se některé osudky se jeví jako nepřiměřeně zjednodušující a hlavně nepodložené, jako např. „fenomenologická snaha onu subjektivitu jakoby „odosobnit“ ve jménu toho, co bývá označováno jako tzv. logika identity, a přetvořit ji do neutrální podoby jakési „totožné subjektivity nás všech“, je však pouze zoufalým manévrem zajistit pro svou filozofickou pozici za každou cenu pevné, neotřesitelné centrum, z něž bude moci být dále rozvíjena. Tento výchozí bod není žel bohu ničím jiným než poněkud vylepšeným pozůstatkem dávno přežitého, idealistického dědictví.“ (str. 14) Rozhodně si nemyslím, že u Merleau-Pontyho, zvláště v jeho pozdních spisech, převládá nadále teze o subjektivitě jako absolutním zdroji všeho smyslu, jak autor ve svém zjednodušujícím převyprávění V. Descomba zdůrazňuje.

Hlavní těžiště práce ovšem spočívá v přesvědčivém podání hlavních myšlenek ohledně provázanosti myšlení a řeči, které se objevují u autorů řazených k francouzskému obratu k jazyku. Kapitola věnovaná Saussurovi představuje věrný souhrn hlavních tezí, které zakladatel moderní lingvistiky stanovil pro zkoumání jazyka jako kódu. I další kapitoly věnované jednotlivým představitelům francouzského strukturalismu a post-strukturalismu spočívají v detailním rozboru těch částí jejich díla, které jsou pro otázku podmíněnosti myšlení a jednání jazykem nejpodstatnější. O to více je škoda, že autor práce nevyužil svého nadání pro syntetizující zobecnění, které v jednotlivých kapitolách prokazuje, pro vypracování vlastní osobité odpovědi na otázku, co podle něj nakonec představuje onu specifičnost francouzského obratu k jazyku, která je tématem jeho práce. Hlavní otázka k obhajobě tak zní: Které rysy podle autora nejlépe charakterizují francouzskou verzi „obratu k jazyku“, jejíž jednotlivé představitele vylíčil? Spočívá specifičnost francouzského obratu k jazyku:

- 1) v „tažení proti subjektu“, jehož myšlení je determinováno jazykovými faktory?
- 2) ve zvláštním zřetelu k normativní povaze jazykových struktur, jejichž reprodukce v konkrétních promluvách se tak podílí na reprodukci společenských vztahů?
- 3) v kritičnosti, s níž autoři jako Barthes, Foucault a Derrida odhalují mytologické, mocenské či metafyzické předpoklady, které nám nejen umožňují něco říkat a být vyslyšeni, ale která nás rovněž nutí mluvit a myslet tím a nejiným způsobem?

Co je tedy podle autora tím nejcharakterističtějším rysem, který by si zasloužil další rozvedení? Z úplně posledního odstavce předložené práce by se mohlo zdát, že právě poslední jmenovaný bod, jímž jsou politické důsledky tematizace jazyka a jeho vlastní normativity, nejlépe vystihuje jakéhosi společného jmenovatele francouzského jazykového obratu. Jelikož tento bod není rozvinut, ani tuto tezi bohužel autorovi nelze s určitostí přiřknout.

Dílčí otázky k obhajobě:

V 1. kapitole přisuzuje autor Merleau-Pontymu „naivně idealistickou představu subjektu, který „odpovídajícím“ způsobem zpracovává reprezentace vnějšího světa.“ Toto zhodnocení pravděpodobně přebírá od Descomba a mě by zajímalo, zda jste pro ně našel v Merleau-Pontyho díle nějakou textovou oporu. Dnešní interpreti mají spíše za to, že Merleau-Pontyho *Fenomenologii vnímání* lze číst také jako radikální rozchod s reprezentacionalistickým paradigmatem, které ovládalo novověkou filosofii a jehož pozůstatky přetrvávají i v mainstreamové kognitivní vědě. (viz např. Hubert L. Dreyfus, *Merleau-Ponty and Recent Cognitive Sciences*, nebo Charles Taylor, *Merleau-Ponty and the Epistemological Picture*, obojí in: T. Carman and M. Hansen, *The Cambridge Companion to Merleau-Ponty*, Cambridge, CUP, 2005).

V kapitole věnované Saussurovi se mi jako poněkud překvapivé jeví ztotožnění diachronního zkoumání s analýzou promluvy a synchronního s analýzou jazyka jako kódu: „zatímco diachronní studium jazyka nám přináší toliko partikulární fakta z říše promluvy (*parole*), synchronní zkoumá jazykové fakty a principy již přijaté a etablované kolektivním vědomím určité společnosti (*langue*).“ Osobně mám za to, že diachronní, tj. historická lingvistika nezkoumá partikulární fakta z říše promluvy (ty zkoumá pragmatika), ale porovnává po sobě jdoucí stavy jazyka jako kódu (*langue*) a snaží se z nich vyvodit určité vývojové zákonitosti o genezi jazyků obecně. Pokud jsem tedy něco u Saussura přehlédl, budu rád, když mi to autor objasní.

Celkově vzato lze říci, že jde o práci s velmi ambiciózním cílem, jehož sice nebylo dosaženo v plné míře, ale přesto je třeba ocenit množství rozsáhlé literatury, které autor ve svém panoramatickém přehledu dokázal prostudovat a shrnout, citovat i komentovat. Navzdory výše uvedeným připomínkám k obsahové části textu lze tedy předložený text doporučit k obhajobě s hodnocením: „výborně“ až „velmi dobře“, v závislosti na průběhu obhajoby.